A UPG e os outros nacionalismos peninsulares (1964-1980)

Prudencio Vivero Mogo

Todo movemento nacionalista posúe uns elementos esenciais que son os que explican a súa xénese, o seu desenvolvemento e a súa razón de ser. Así podemos distinguir: un referente de afirmación, as bases para facer fincapé na propia nación, lingua, cultura, *Volksgeist*. Fronte a este aparece o referente de oposición, que representa uns valores contrarios ós que son defendidos e ademais é visto como opresor das características propias. Un referente de analoxía, os movementos non só operan por afirmación do propio, senón tamén por imitación daqueloutros movementos nacionalistas dos que se senten máis próximos. Finalmente, achamos o referente de reintegración (só nalgúns casos), fai referencia a unha nación irmá, á volta ó seo dunha comunidade natural. No caso galego ese referente de reintegración está en Portugal[1]. Para os obxectivos deste traballo interésannos fundamentalmente estes dous últimos referentes, analoxía e reintegración. A nosa intención é pescudar nas relacións exteriores dunha das principais organizacións nacionalistas galegas creadas nos anos sesenta: a Unión do Pobo Galego (UPG).

1. BASES IDEOLÓXICAS PARA AS RELACIÓNS EXTERIORES DA UPG

Na década dos sesenta asistimos en Galicia ó rexurdir do nacionalismo galego, que trala Guerra Civil ficara totalmente desartellado e re-

1. Beramendi, J. G. "El Partido Galleguista y poco más. Organización e ideologías del nacionalismo gallego en la II República", en Beramendi, J. G. e Máiz, R. *Los nacionalismos en la España de la II República*. Consello da Cultura Galega / Siglo XXI. Santiago de Compostela / Madrid, 1991, pp. 127-70.

ducido á súa verquente cultural. Porén esta nova xeira nacionalista suporá diferencias importantes a respecto do nacionalismo anterior a 1936. Co nacemento en 1964 da Unión do Pobo Galego (UPG) prodúcese por primeira vez en Galicia o tento de facer confluír o marxismo e o nacionalismo.

A aparente contradicción entre nacionalismo e marxismo é salvada pola UPG a través da estratexia nacional-popular; esta devén da idea leninista da existencia de nacións centro-opresoras e de nacións periféricas-colonizadas. As nacións centrais están controladas pola oligarquía monopolista, que emprega o aparello do Estado para manter incólumes os seus intereses económicos. Se nas nacións centrais é a oligarquía quen domina, por oposición, as loitas de resistencia das nacións periféricas teñen que estar dirixidas polo proletariado, clase nacional por excelencia e única quen de facer fronte á oligarquía. Deste xeito hai un vencello entre a loita de clases e a loita de liberación nacional, xa que en ambas se establece unha dialéctica entre o proletariado (que loita pola liberdade das nacións periféricas), e a oligarquía (que controla as nacións e os Estados centrais). De aí que a liberación nacional e social se vencellen na Revolución Nacional-Popular. Ademais afírmase que a loita dun proletariado dunha nación periférica contra do imperialismo beneficiaba á loita antiimperialista internacional co que se estaría vencellando o nacionalismo e o internacionalismo proletario[2]. Esta idea acentúa as relacións entre todos os movementos de liberación nacional-popular, xa que todos forman parte dunha mesma loita a nivel internacional, privilexia así a idea de relación e contacto entre movementos.

Seguindo nesta liña política, e sobre todo inspirándose no terceiromundismo, é onde se inscribe o desexo da UPG de crear unha Fronte Nacional-Popular para dirixir a loita nacionalista. Nesta idea tamén podemos notar a influencia de idearios semellantes levados a cabo noutros puntos da Península (sobre todo en Euscadi). O proxecto frontista sería interclasista e apartidario; levaría adiante a loita nacional-popular dirixida polo proletariado, sendo a base do futuro Poder Galego, dun Gobeno provisorio galego[3]. A estratexia frontista era axeitada para levar adiante a loita contra a oligarquía na Península e mesmo a nivel mundial, así o expresa o voceiro da UPG, *Terra e Tempo*: "O Frente nacional-popular de Euskadi, o Frente nacional-popular de Catalunya, o Frente nacional-popular de Galicia, dirixidos polo proletariado dos distintos países combatirán incansabelemente o nemigo principal (a oligar-

2. Francisco da Rocha, G. X. "Achegamento á ideoloxía da Unión do Pobo Galego a través de *Terra e Tempo* (1964-1981)", en *A Trabe de Ouro* 23, Santiago de Compostela, 1995, pp. 371-89.

3. Beramendi, J. G. e Núñez Seixas, X. M. *O nacionalismo galego*. A Nosa Terra, Vigo, 1995, pp. 245-6.

quía española)"[4]. De aí que en 1975 a UPG crease a súa propia organización frontista: a Asamblea Nacional-Popular Galega (AN-PG).

Co visto ata aquí estamos en condicións de afirmar que as relacións exteriores da UPG vanse establecer dentro do ámbito do nacionalismo nacional-popular, xa que esas propias relacións estaban na liña da loita antiimperialista internacional. Así, dentro do Estado español a UPG buscará as súas relacións en movementos análogos de Euscadi, Cataluña e Canarias. Neste senso, podemos afirmar que as relacións maioritarias da UPG van ser establecidas con Euscadi, mentres que os contactos cos nacionalismos canario e catalán serán moito menores. Isto pódese ver nas referencias que aparecen ós outros nacionalismos peninsulares no voceiro da UPG, *Terra e Tempo*, onde os artigos referidos a Euscadi son predominantes; como tamén o serán no *Galicia Emigrante*, órgano da UPG na emigración. Na mesma liña está *Ceibe*, voceiro da AN-PG, onde os artigos referidos a Euscadi tamén dominan. Nestes voceiros son tamén frecuentes as referencias xenéricas ós outros nacionalismos peninsulares, isto é, un determinado tema que afecta a Galicia, Euscadi e Cataluña. Aínda que non sexa voceiro de ningún partido, o semanario *A Nosa Terra*, estivo desde a súa fundación (decembro de 1977) vencellado ó nacionalismo que se nucleaba ó redor da UPG. Deste xeito tamén podemos comprobar como Euscadi segue dominando como referencia principal nos artigos exteriores de *A Nosa Terra* dedicados ó Estado.

Recapitulando, podemos afirmar que o vencello do nacionalismo galego e o marxismo, acontecida nos anos sesenta coa creación da UPG (e tamén do PSG), será a que condicione as relacións desta organización cos outros nacionalismos peninsulares; marcando as diferencias cos contactos que o galeguismo tiña establecidos con anterioridade, como pode ser o caso da Tripla Alianza (1923) ou Galeuzca (1933).

2. OS MARCOS DE RELACIÓN CON EUSCADI

Agora que xa sabemos que Euscadi é o principal punto de referencia no Estado español da UPG imos facer unha análise das relacións entre os nacionalismos galego e vasco, sobre todo na década dos anos 70. Para abordar estes contactos imos establecer diversos marcos de relación (e submarcos cando sexa necesario), é dicir, analizar as relacións en diversos eidos temáticos. Eses marcos de relación poden ser exclusivos, cando a UPG fai referencia só a Euscadi, ou poden ser comúns, cando as referencias son xenéricas ás nacións da Península Ibérica, que son as predominantes.

4. "Comunicado do Cumio Central da UPG no 1º de Maio", en *Terra e Tempo* (*TT* en diante), xuño-xullo, 1973, p. 2.

2.1. *A solidariedade da represión*

O rexurdimento dos nacionalismos do Estado español trala Guerra Civil vaise levar a cabo nun contexto nada favorable. O Estado franquista tiña un dos seus alicerces na unidade de España, á que se lle daba un carácter místico, e todo o que atentaba contra esa unidade era fortemente reprimido, cando non eliminado. Pois ben, os nacionalismos periféricos terán que sufrir desde o seu propio rexurdimento a represión do Estado fascista. A forte represión sobre un movemento nacionalista vai desencadear a solidariedade dos demais movementos análogos do Estado. Esta dinámica de acción represora por parte do Estado franquista e da seguida solidariedade entre nacionalismos vai dar lugar a uns importantes vencellos entre os movementos nacionais. O intercambio de solidariedades é, xa que logo, un importante marco de relación entre os nacionalismos peninsulares.

A denuncia da represión vaise artellar arredor da acción das forzas franquistas sobre o movemento nacionalista vasco e sobre todo de ETA. Isto demostra que o principal referente de analoxía da UPG, polo que ó Estado español se refire, é Euscadi e ETA. En efecto, *Terra e Tempo* deu cumprida noticia da represión que o franquismo levaba a cabo en Euscadi e da súa conseguinte solidariedade; a referencia máis antiga que achamos en *Terra e Tempo* fai referencia ó Proceso de Burgos[5]. A UPG ten un xeito propio de entender a represión, indo na liña do seu carácter de partido marxista. A UPG sempre comprendeu a represión no Estado español coma unha represión da oligarquía, era a oligarquía a que estaba por detrás do Estado, a través del e das súas forzas represoras acadaba manter os seus intereses[6]. Establécese un enfrontamento dialéctico: do mesmo xeito que era a oligarquía a que estaba á fronte do Estado opresor, sería o proletariado o que dirixiría a loita nacional.

O Proceso de Burgos foi un tema que achou amplo espacio en *Terra e Tempo*. Pódese dicir que hai unha importante análise do Proceso, das súas irregularidades e da represión que sufriron os movementos de protesta contra do Proceso[7]. A UPG vai destacar sobre todo o importante movemento de solidariedade que se desenvolve no Estado español para tentar paralizar as condenas a morte dictadas no Proceso; así se nos sinala en *Terra e Tempo*: "Por primeira vez nestes tristeiros e arrepiantes 30 anos os pobos do Estado español amostráronse verdadeiramente solidarios... Gali-

5. "A tarefa de arestora", en *TT*, febreiro, 1971, p. 1. Proceso de dezaseis membros de ETA por un tribunal militar que se iniciou en Burgos o 3 de decembro de 1970. *Vid.* Sullivan, John. *El nacionalismo vasco radical. 1959-1986*. Alianza Universidad, Madrid, 1988, pp. 111 e ss.

6. "O xeito de goberno sigue sendo feixista" en *TT*, febreiro, 1971, p. 5.

7. "Burgos, asesiñato frustado" en *TT*, febreiro, 1971, p. 1.

cia, España i os Países Cataláns defenderon a vida dos patriotas vascos e apoiaron a xusta loita do pobo de Euzkadi pola sua liberación"[8]. Como podemos observar, a cuestión vasca é a que nuclea as solidariedades, que se arroupan arredor dela. Fai fincapé a UPG en que gracias a eses movementos de solidariedade foi posible salvar a vida dos activistas de ETA.

Pódese dicir que a denuncia conxunta da represión en Euscadi por parte dos demais nacionalismos e forzas democráticas continuou sendo a tónica predominante a mediados da década dos setenta. Por suposto, as mostras de solidariedade da UPG cara ó País Vasco son frecuentes tamén cara a aqueles activistas de ETA mortos pola policía[9]. O ano 1975 foi importante en canto á represión desencadeada polo franquismo en Euscadi, e en consecuencia tamén hai un aumento da solidariedade por parte da UPG. Primeiramente denúnciase o Estado de Excepción decretado o 25 de abril de 1975[10] e, por suposto, todo o que isto supón, a multiplicación das torturas e das detencións arbitrarias. Porén, os principais esforzos van ir dirixidos novamente a salvar a dous activistas de ETA das condenas a morte dictadas polo réxime franquista[11]. E, unha vez máis, o que se vai destacar é a forte solidariedade desenvolvida para salvar a estes activistas, así o conta *Terra e Tempo*: "O pobo galego, xunto co resto dos pobos do Estado Imperialista Español, tén de evitar estes dous novos asesiñatos 'legales' e salvar a Garmendia e Otaegui das gadoupas dos fascistas, do mesmo xeito que se salvou aos patriotas vascos no ano 70 no Proceso de Burgos"[12]. Podemos observar a continuidade desa idea de xuntar forzas para protestar pola represión en Euscadi; porén, no que non haberá continuidade será na decisión do réxime franquista de executar os condenados; se en 1970, debido á presión da oposición interior e da comunidade internacional, Franco deu marcha atrás, non vai ocorrer o mesmo en 1975. En setembro dous militantes de ETA (Otaegui entre eles), máis tres do FRAP serán fusilados. Nin que dicir ten que a UPG deu nota destes novos asasinatos, denunciando o carácter fascista e imperialista do réxime español[13].

Logo da morte de Franco imos observar unha maior bilateralidade en canto á denuncia da represión. Por suposto, seguen dominando as

8. "Solidariedade dos pobos do Estado Español" en *TT*, febreiro, 1971, p. 7.

9. "Txiquia", en *TT*, maio, 1974, p. 11. A UPG lembra aquí o aniversario da morte dun dos principais activistas de ETA, Txiquia.

10. "Loita con Euskadi", en *Galicia emigrante*, Ano II, xullo, 1975.

11. "Salvemos a Garmendia e Otaegui" en *Galicia Emigrante* 10, setembro, 1975.

12. "Represión criminal en Euskadi. Salvemos a Garmendia e Otaegui", en *TT* 31, agosto, 1975, pp. 3-4. Posteriormente a Garmendia, que resultaría diminuído nas súas facultades ó ser ferido durante a detención, seríalle conmutada a pena pola de cadea perpetua, *Vid.* Sullivan, J. *Op. cit.*, p. 200.

13. "Compañeiros asesiñados, o pobo vos vengará", en *Galicia Emigrante*, 11, decembro, 1975, ano II, p. 12. Ademais de Otaegui foi fusilado Txiqui por ETA, e Baena, Sánchez Bravo e Sanz polo FRAP.

referencias na prensa da UPG á represión en Euscadi, mais agora tamén se vai producir o movemento contrario: cara ó ano 1975 a UPG decide crear a súa Fronte armada; porén, esta experiencia non tivo gran duración, xa que axiña foi desartellada pola policía, morrendo abatido un dos principais líderes da UPG, Moncho Reboiras; agora que a UPG é obxectivo da represión tamén vai recibir a solidariedade dos patriotas vascos[14]; aínda que na UPG onde achamos moitas máis referencias á solidariedade con Euscadi que viceversa.

Unha segunda característica da segunda metade da década dos setenta é que xa non se vai concentrar a solidariedade tan só sobre a organización ETA, senón que se vai estender a outros sectores de Euscadi. O caso máis claro neste senso foi a solidariedade cos cinco traballadores asasinados en Euscadi en 1976[15]. O asasinato destes obreiros é para a UPG demostración de que nada mudou tras a morte de Franco: "O asasiñato de cinco traballadores en Euskadi é a resposta represiva dun aparello do Estado Imperialista Feixista movido polo grande capital monopolista"[16]. Por outra parte a UPG denunciará a represión por parte do Estado doutras ideoloxías políticas; estamos a falar concretamente dos sucesos de Montejurra e da morte de militantes carlistas: "A nosa solidariedade revolucionaria cos militantes carlistas, o noso alento de combate contra o feixismo, polo poder popular en Galicia, Euskadi, en España e nos Países Cataláns"[17]; no seu afán por Euscadi a UPG chega a denunciar a violencia que sofren movementos que non irían na súa liña política, como acontece neste caso co carlismo. Por suposto, hai que dicir que a prensa da UPG seguiu denunciando a represión sobre ETA e sobre o movemento nacionalista vasco con puntualidade[18].

Se diciamos que na segunda metade dos anos setenta dominará unha maior bilateralidade entre Galicia e Euscadi na denuncia da represión e expresión da solidariedade, na organización frontista da UPG, a AN-PG, que terá a súa principal actividade nesta segunda parte dos anos setenta, tamén haberá un claro posicionamento de denuncia da represión en Euscadi[19]. Porén, a AN-PG, a través do seu voceiro *Ceibe*, non só denunciará a represión das forzas policiais, senón que tamén denunciaría a actividade de grupos paramilitares e da súa conexión coa

14. "Carta aos familiares do revolucionario galego da UPG Xosé Ramón Reboiras Noia", en *TT* 32, decembro, 1975.

15. "Traballadores asasiñados en Euskadi", en *TT* 35, marzo, 1976, p. 1.

16. "Traballadores asesiñados en Euskadi", en *Galicia Emigrante,* 13, abril, 1976, ano III, p. 2.

17. "Montejurra contra o Fascismo", en *TT* 37, maio, 1976, p. 7.

18. "Euzkadi", en *TT* 72, 15 nov.-15 dec., 1978.

19. "La Asamblea Nacional-Popular Galega se solidariza con Euskadi", en *Ceibe* 20, agosto, 1978, p. 8. Trátase dun comunicado enviado pola AN-PG ó xornal *Egin* para se solidarizar pola represión que sofre Euscadi".

policía, que se adican a asasinar ós patriotas vascos. Para a AN-PG isto é un claro símbolo de que nada mudou no Estado español, que segue a ser un réxime fascista[20].

Aínda que as declaracións solidarias circulan en todas as direccións, predominan sobre todo as que se dirixen cara a Euscadi. Na primeira metade dos setenta dominarán as declaracións solidarias do nacionalismo galego conxuntamente co resto do Estado polos grandes procesos contra membros de ETA; mentres que na segunda metade da década as declaracións solidarias xa se exercerán unicamente desde Galicia, nesta segunda etapa tamén hai unha diversificación da solidariedade, xa non vai só cara a ETA.

2.2. *A loita pola amnistía*

Outro marco de relación entre os nacionalismos galego e vasco tamén vai derivar da acción da dictadura franquista; estámonos a referir á grande cantidade de presos políticos nas cadeas, derivados das loitas dos movementos nacionalistas. Na reivindicación conxunta pola amnistía é onde se establecen unhas relacións entre as organizacións nacionalistas; porén, máis que unha reivindicación bilateral entre Euscadi e Galicia neste caso vaise facer unha petición de liberdade xeral para os presos galegos, vascos e cataláns, e mesmo cara ó resto dos presos políticos do Estado español.

A loita conxunta pola amnistía vai comezar inmediatamente despois da morte de Franco. As organizacións nacionalistas ó non veren os seus activistas na rúa denuncian o carácter continuísta da monarquía, sinal de que o novo réxime continuaba a oprimir as nacionalidades ibéricas[21]. Mais, as peticións non quedaban só na loita por sacar os presos da cadea, senón que había unha esixencia de responsabilidades polos malos tratos e torturas e, aínda máis, esixíase a disolución de todos os corpos e institucións represivas[22]. Porén, non debemos de pensar que a única intencionalidade da loita pola amnistía era sacar os presos da cadea; esa era, sen dúbida, a angueira principal, mais a loita pola liberdade dos presos políticos estaba inscrita na loita contra o Estado Imperialista e, xa que logo, a loita pola amnistía tamén estaba vencellada á loita de Liberación Nacional[23]. Dentro deste marco de relación que estamos describindo aínda podemos sinalar un submarco: trátase do contacto que nas cadeas establecerían os presos das diferen-

20. "A farsante condolencia", en *Ceibe* 7, decembro, 1976.

21. "Chamamento dos presos políticos da Cruña ao pobo galego", en *Boletín AN-PG* 1, xaneiro, 1976, p. 16.

22. "Amnistía, avance Nacional Popular", en *TT* 33, xaneiro, 1976, p. 6.

23. "Loitas pola amnistía", en *Galicia Emigrante* 12, febreiro, 1976, ano II, p. 7.

tes organizacións; a convivencia de presos vascos e galegos é frecuentemente relatada no *Terra e Tempo*, como por exemplo é o caso dos presos políticos vascos e galegos encarcerados na cadea da Coruña[24]. Asemade, os contactos dos presos afortalecerían os contactos entre as respectivas organizacións, na demanda da súa liberdade e no establecemento de liñas políticas paralelas.

Na perspectiva dunha transición desde as estructuras franquistas cara a formas políticas democráticas, o goberno de Adolfo Suárez concedeu en 1976 unha amnistía parcial, para así amosar a face reformadora do seu goberno. Porén, esa amnistía parcial non vai atinxir ós presos políticos vascos e galegos que seguirían na cadea. Por iso continuarán as mobilizacións para solicitar unha amnistía total[25]; asemade denúnciase a represión de todos os actos a prol da amnistía, en todos estes actos se reclama a un tempo a liberdade de todos os presos políticos galegos e vascos, así como tamén se pide a liberdade de todos os presos políticos do Estado español. A non concesión da amnistía total demostraba que o carácter do réxime español, aínda morto Franco, seguía a ser imperialista e represor. É por isto polo que a AN-PG convocou manifestacións para pedir a liberdade inmediata de todos os presos políticos. Así se anuncia no seu voceiro *Ceibe*, onde a conveniencia destas manifestacións era explicada "porque catro patriotas galegos seguen na cadea. Porque a amnistia concedida por este goberno non deixa de ser unha nova farsa. Porque o combate pola amnistía total inscríbese no combate pola ruptura democrática en Galicia"[26]. Pódese considerar a petición xeral de amnistía e o que xa comentamos de concibir as mobilizacións pola amnistía como parte da loita nacionalista.

A consecución dunha amnistía máis ampla non se acadaría ata o ano 1977, e esta vez si que afectaría a militantes nacionalistas, xa que entre outros foron liberados os activistas da Fronte Militar da UPG que foran detidos no 1975[27].

2.3. *Os actos nacionalistas*

Imos falar agora dun marco de relación entre os nacionalismos galego e vasco que comporta unha relación directa entre dirixentes nacionalistas, estamos a falar da asistencia ós diversos actos nacionalistas que se desenvolven en cada país. Nin que dicir ten que os convites para a asistencia a tales actos desenvólvense entre organizacións da es-

24. "Mensaxe dos patriotas presos", en *TT* 35, marzo, 1976, p. 3.
25. "Amnistía total. A loita continua", en *TT* 4, outubro, 1976, p. 2.
26. "A AN-PG na rua o 14 de Novembro pola amnistia total", en *Ceibe* 7, decembro, 1976, pp. 9-10.
27. Beramendi, J. G. e Núñez Seixas, X. M. *Op. cit.*, p. 221.

querda nacionalista; dicimos isto porque, se ben en Galicia é claramente maioritaría a esquerda nacionalista, non acontece así en Euscadi, onde ETA e as organizacións políticas afíns teñen que competir co nacionalismo centrista e moderado do PNV; de aí que a UPG acuda ás mobilizacións realizadas arredor da esquerda abertzale, e os partidos desta tendencia acoden a Galicia ás mobilizacións da UPG e da AN-PG. Dentro deste marco de relación podemos sinalar varios submarcos que especifican aínda máis a relación; temos así a asistencia a congresos das forzas políticas nacionalistas; a asistencia ós diferentes Días Nacionais ou as celebracións dos Primeiros de Maio, no sindicalismo nacionalista. Hai que ter presente que este tipo de xuntanzas e mobilizacións só serán posibles unha vez que se acade certo grao de liberdade política; polo que o ámbito cronolóxico no que se van desenvolver estes submarcos de relación vai ser sobre todo logo da morte de Franco e especialmente a partir de 1977.

Os congresos dos diferentes partidos nacionalistas sempre foron un marco de relación importante entre os nacionalismos nacional-populares do Estado. No caso das relacións galego-vascas hai que destacar o intercambio de delegacións entre a UPG e a AN-PG, dun lado, e os partidos da esquerda abertzale por outro, destacamos EIA, mais sobre todo HASI e a coalición que se nuclea arredor deste partido: Herri Batasuna. Nestes Congresos non só se establecen unhas relacións bilaterais, senón que hai relación co resto das organizacións nacionalistas do Estado e mesmo de fóra do Estado español[28]. Non debemos de pensar que a presencia de delegacións convidadas era un mero adorno en cada congreso ou unha colección de apoios e solidariedades, a súa presencia era activa, nestes actos os convidados tiñan posibilidade de intervir diante do plenario do Congreso, o que nos fai supor que o intercambio de ideas, o debate e o coñecemento das diferentes realidades nacionais debía ser máis fructífero que se fose unha simple presencia testemuñal[29]. Sinalar tamén que nestes congresos eran lidos comunicados de apoio daquelas organizacións que non podían asistir.

A asistencia ó Día da Patria Galega, por parte das organizacións vascas; e a asistencia ó Aberri Eguna, por parte das galegas, serán punto de contacto entre as organizacións e membros de ambos nacionalismos. Neste punto podemos sinalar dúas cuestións importantes: unha vez máis, podemos dicir que a presencia de organizacións convidadas

28. "I Congreso UPG", en *TT* 48, setembro, 1977, p. 6. Neste primeiro Congreso da UPG pódese ver, en relación á asistencia, os importantes contactos que mantiña con outros nacionalismos, tanto de dentro como de fóra do Estado: EIA, HASI, PSAN(p), Cymru Goch ou Sinn Fein.

29. *Ceibe* 22, novembro, 1978, p. 4. Dá conta da presencia da AN-PG no Congreso de HASI en Euscadi.

non era pasiva, senón que militantes, e ás veces significados dirixentes, das organizacións visitantes adoitaban intervir nos discursos finais, polo que a súa presencia era activa[30]. A outra cuestión refírese á presencia galega nos Aberri Eguna, hai que pensar que en Euscadi había unha importante colectividade galega emigrada; polo que ademais dos militantes que se desprazaban desde Galicia, tamén había unha importante presencia de emigrantes[31]. Por suposto, aquí tampouco dominan unhas relacións bilaterais completas, estando presentes nestes actos gran variedade de organizacións e de distinta procedencia.

As relacións nacionais entre galegos e vascos non só se van limitar ás respectivas organizacións políticas, senón que as relacións tamén serán estreitas no eido do sindicalismo nacionalista, sobre todo se pensamos que estamos a falar duns nacionalismos nacional-populares e de esquerdas. Deste xeito o principal submarco de relación non pode ser outro que a asistencia ós diversos Primeiros de Maio convocados en cada país. Polo que se refire ás centrais sindicais que entran en relación son as vecelladas ós partidos da esquerda nacionalista: a ING, por parte galega; e LAB, por parte vasca[32]; polo que os xeitos de relación son semellantes ós desenvoltos polas organizacións políticas.

As mobilizacións dos Días Nacionais ou os Primeiros de Maio non serán os únicos actos nos que participen conxuntamente organizacións galegas e vascas; a mobilización por uns intereses comúns ou contra da política do Estado cara ás nacionalidades tamén dará lugar ó desenvolvemento de relacións entre o nacionalismo galego e o vasco. Quizais o mellor exemplo que poidamos ofrecer a este respecto é a mobilización conxunta contra da Constitución do 1978[33], que non foi aceptada pola maioría das organizacións da esquerda nacionalista. A loita contra da Constitución que mantén o Estado unitario convértese nun momento en que se reforzan as relacións entre todas as forzas políticas que se opoñen a ela, principalmente os partidos nacionalistas; porén, estas accións son puntuais, non quere dicir que haxa unha campaña estratéxica e organizada de mobilizacións das organizacións nacionalistas para se opor á Constitución.

Este marco de relación deunos noticia duns contactos directos entre nacionalistas vascos e galegos en cuestións coma Congresos ou os Días

30. "A manifestación do Dia da Pátria Galega", en *Ceibe* 10, setembro, 1977, pp. 4-5. O voceiro da AN-PG dá conta da presencia de organizacións doutras nacionalidades e das súas intervencións no Día da Patria Galega de 1977.

31. "No Aberri Eguna. A AN-PG presente en Euzkadi", en *Ceibe* 16, abril, 1978, p. 7. Relata a importante presencia dos emigrantes galegos no Día Nacional de Euscadi.

32. "Significado galego do Primeiro de Maio", en *A Nosa Terra*, 15 (*ANT*, en diante), 5-11 de maio, 1978, p. 3. *A Nosa Terra* dá conta da celebración obreira acontecida en Compostela con motivo do Primeiro de maio, onde destaca a presencia de LAB.

33. "Mitin con EIA en Bilbao", en *Ceibe*, 24, xaneiro, 1979. Neste número dáse conta da participación da AN-PG nun mitin contra da Constitución en Euscadi xunto con EIA, ademais da UPG e do Bloc Catalá dels Treballadors.

Nacionais, mais non só entre dous nacionalismos, senón que a estes actos acudían organizacións de variada procedencia. Cómpre destacar a posición activa dos convidados, participando claramente dos actos. As relacións comentadas, máis que un contacto continuado, fan referencia a unhas relacións puntuais e cuns motivos especiais.

2.4. *Os emigrantes*

No desenvolvemento histórico do galeguismo a poboación emigrada sempre xogou un importante papel; non hai máis que lembrar o sobranceiro lugar ocupado polas colectividades galegas en América no pulo do movemento nacionalista; foi en América onde sobreviviu o nacionalismo galego despois de que Galicia ficase ocupada polos franquistas na Guerra Civil. Mais se a emigración americana é importante, non debemos subestimar as colectividades galegas no resto da Península, e máis importancia teñen para este traballo se se pensa que as principais colonias galegas se establecían en Euscadi e Cataluña, co que se abre outro interesante marco de relacións entre nacionalismos. Os galegos emigrados en Euscadi servirán de canle transmisora das relacións que se establezan entre a esquerda nacionalista vasca e a galega.

Sen dúbida durante o franquismo os emigrantes serviron de elemento de unión para os contactos entre as organizacións nacionalistas na clandestinidade; mais será sobre todo logo da morte do dictador, e coa progresiva liberalización política, cando achamos o importante labor desenvolvido polos emigrantes. Así, non é estraño que a información atopada verbo deste aspecto corresponda precisamente ós anos da segunda metade da década dos setenta. O labor desenvolvido polos emigrantes no eido do nacionalismo era variado; á parte de axudar ó contacto entre nacionalismos, os emigrantes galegos foron fundamentais para a creación e a difusión das organizacións nacionalistas galegas entre a propia colectividade emigrante e nos medios políticos do país de acollida[34]. Tomando como base a constitución das organizacións nacionalistas do exterior, os emigrantes levaban a cabo un intenso labor político. Así, por exemplo, podemos sinalar a convocatoria de mitins para pedir a legalización da UPG e da AN-PG que se celebraban en Euscadi e en Cataluña[35]; por suposto, estes actos contaban co apoio dos nacionalistas vascos e cataláns e, en xeral, pedíase a legalización de todas as organizacións patrióticas; o desenvolvemento destes actos dá fe dos contactos entre os nacionalismos

34. "A representación da AN-PG en Madrí", en *Ceibe* 17, maio, 1978, p. 8. Relátase o acto da constitución da AN-PG na capital do Estado.

35. "Mitin en Barcelona", en *Ceibe* 16, abril, 1978, p. 12. Dá noticia dun mitin celebrado en Barcelona para pedir a legalización da UPG e da AN-PG organizado pola colectividade emigrante galega. O acto contou co apoio das organizacións nacionalistas catalanas.

peninsulares e do importante labor desenvolvido polos emigrantes como núcleo de unión entre os movementos nacionalistas.

Será en Euscadi onde o contacto entre os emigrantes galegos e a esquerda abertzale será máis profunda, e isto podemos afirmalo en base a varias razóns: a actuación dos emigrantes non se vai limitar só ó apoio á loita de Liberación Nacional de Euscadi do País Vasco, participando, como xa comentamos, no Aberri Eguna, senón que a súa actuación tamén se reflicte nos problemas concretos que poden xurdir en Euscadi e que non estean directamente relacionados coa política nacionalista. A este respecto o exemplo máis claro que podemos ofrecer é a participación dos galegos emigrados nas mobilizacións convocadas para protestar contra da instalación dunha central nuclear en Lemoniz[36], esta mobilización dos galegos en Euscadi cobra aínda máis senso se se pensa que tamén por estas datas, a finais dos setenta, en Galicia houbera importantes manifestacións e protestas pola instalación dunha central nuclear en Xove, na Mariña lucense, co que a analoxía entre Euscadi e Galicia era clara; tratábase dunha loita común contra dunha política colonial e imperialista do Estado español, que establecía as industrias perigosas na periferia, mais levaba os seus beneficios fóra. O sentir análogo da loita axudou a que proliferasen as relacións.

Mais, sen dúbida, a profundización das relacións dos galegos emigrados coa esquerda abertzale acádase nas eleccións municipais de 1979. Naquelas poboacións onde había unha alta porcentaxe de galegos emigrados as candidaturas de Herri Batasuna a estes comicios incluirán a galegos; e non só iso, senón que moitos resultaron electos e ocuparon un posto nas Corporacións municipais vascas[37]. Que os galegos residentes en Euscadi teñan a posibilidade de entrar nas listas de Herri Batasuna estanos indicando a importancia das relacións e os contactos entre os emigrantes e o nacionalismo vasco. E non se pode dicir que a súa presencia pasase desapercibida; senón que os concelleiros galegos realizaron un notorio labor a prol dos emigrados; como mostra podemos sinalar que o Concello de Pasajes, gobernado por HB, e con concelleiros galegos dedícalle unha rúa a Castelao no barrio de Trintxerpe, de maioría de poboación galega[38], sinal da activa colaboración entre os emigrados galegos e o nacionalismo vasco. Isto tamén supón unha importante colaboración entre os nacionalismos galego e vasco, se pensamos que estes concelleiros galegos nas listas de HB eran militantes da AN-PG emigrados en Euscadi.

36. "Emigración", en *Ceibe* 24, xaneiro, 1979, p. 5.
37. "Euskadi", en *Ceibe* 27, maio, 1979, p. 7.
38. "Castelao nunha rua... da emigración", en *ANT* 64, 1-7 de maio, 1979, p. 6.

2.5. *A inevitable comparanza*

Do que xa levamos visto podemos concluír que Euscadi é un dos principais referentes de analoxía da UPG; xunto co terceiromundismo, Euscadi convértese nun modelo a imitar. A admiración da UPG por Euscadi reflíctese ben na súa prensa: "É xa vella a gloriosa tradición da loita do pobo vasco contra a opresión nacional e social que leva a cabo o Estado Fascista e Imperialista Español"[39]. Mais non é todo o nacionalismo vasco o que recolle, é claro que a UPG olla sobre todo cara á organización ETA e partidos afins: "ETA e a sua loita armada constitue hoxe a vangarda revolucionaria desta nación asoballada (Euscadi)" [40]. Polo que se refire ó ámbito cronolóxico, o interese da UPG polo proceso vasco vaise iniciar a comezos da década dos setenta, espallándose as referencias na súa prensa ó longo desta década, e tendo en conta que as relacións máis intensas da UPG con ETA daranse arredor dos anos 1975 e 1976.

Podemos comprender o nivel de interese e admiración da UPG por ETA e a súa loita no feito de que os acontecementos que se desenvolven en Euscadi son recollidos a través do prisma de ETA, e a UPG o único que fai practicamente é reproducilos criticando outros puntos de vista[41]. A información derivada do entorno da esquerda abertzale non se pon en cuestión e é reproducida sen máis, aínda que ás veces esa información teña puntos que afectan a Galicia[42]. O interese da UPG non só se devén da análise do desenvolvemento político en Euscadi ou das accións de ETA, senón que tamén ten interese en seguir de cerca o debate teórico e ideolóxico que se desenvolve no interior de ETA; isto, por exemplo, leva á UPG a reproducir no *Terra e Tempo* os contidos da VII Asemblea de ETA[43], desenvolvendo amplamente o debate ideolóxico emanado desta Asemblea.

O interese da UPG por Euscadi tamén se manifesta naqueles temas cos que se acha unha clara diferencia con Galicia; neste eido o asunto máis repetido é o da Igrexa; que a UPG analiza a través do caso do bispo Añoveros[44]; a posición crítica deste bispo no ano 1976 diante do réxime franquista dálle oportunidade de comentar á UPG a posición comprometida do clero vasco co seu pobo e, asemade, esta cuestión

39. "Salvemos a Garmendia e Otaegui", en *Galicia Emigrante* 10, setembro, 1975, p. 16.
40. *Ibidem.*
41. "Cousas", en *TT*, febreiro, 1971, p. 9. Critica a UPG a manipulación informativa do réxime franquista coa intención de lle quitar importancia a ETA.
42. *TT*, marzo, 1974, p. 3. Aquí a UPG segue as consignas de ETA referente a tres galegos asasinados en Francia, que foron tomados por policías e eliminados por ETA. A UPG nin sequera cuestiona a noticia; aínda que anos máis tarde foi a propia organización vasca a que se desculpou por estas "execucións", xa que soamente se trataba de tres rapaces que foron ó sur de Francia a ver películas, que naquel intre estaban prohibidas no Estado español por mor da censura.
43. "Construir o Partido Revolucionario Abertzale", en *TT* 41, 1977, pp. 8-10.
44. "Añoveors", en *TT*, maio, 1974, pp. 16-17.

contrasta co clero galego, que salvo excepcións persoais, está ó servicio do imperialismo español en Galicia. A posición dos cleros vasco e galego tamén é diferente na súa actitude cara ás linguas vernáculas; mentres que os cregos vascos empregan o eusquera na liturxia, os galegos manteñen o monolingüismo en español[45]; así a UPG sinala que a Igrexa galega é anti popular, comprometida a fondo coa oligarquía e o imperialismo e aliada do Estado español, a diferencia da vasca, comprometida co seu país. Neste asunto vemos como a UPG fai mesmo fincapé nas diferencias que hai entre Galicia e Euscadi; xa que a intención da UPG é facer un chamamento ó clero galego para que siga o exemplo do bispo Añoveros e en xeral do clero vasco[46]. Unha vez máis, Euscadi volve ser punto de referencia.

Porén, onde mellor se pode observar a comparanza que a UPG fai entre Galicia e Euscadi é no tema da loita armada. O desenvolvemento da loita armada non era unha cuestión completamente allea á UPG. Este partido comprendía a Revolución Galega dividida en dúas grandes etapas: por unha parte a fase nacional-popular e por outra a fase socialista; á súa vez a primeira fase estaba subdividida nunha etapa de "sensibilización" e noutra onde xa tería presencia a loita armada[47], velaquí como o recurso á loita armada xa está enunciado desde dentro da propia UPG; o que acontece no contexto do Estado español na altura de comezos da década dos setenta é que ETA era a principl organización que desenvolvía unha loita armada pola liberación da súa nación; así ETA era un punto de referencia ineludible para calquera organización do Estado español que quixese seguir o camiño da loita armada.

Porén, a mesma UPG é consciente da diferencia no desenvolvemento da loita entre Galicia e Euscadi, o que a levaba a non copiar literalmente o esquema vasco, así o expresaba desde as páxinas do *Terra e Tempo* en febreiro do 1971: "[...] a impaciéncia é mala conselleira; os que quixeron ver agora a Galicia nunha fase da irmá Euzkadi, non teñen en conta o difrente desenrolo da loita; non sendo menos importante a posición fronteiriza dun Estado coa neutralidade precisa para acoller aos militantes perseguidos, e Portugal non é Francia"[48]. Nesta referencia podemos achar dúas cuestións fundamentais: por unha parte, a necesidade de ir queimando etapas ata chegar á vía armada; e, por outra parte, a UPG é consciente da importancia que xoga Portugal para as posibilidades da loita armada en Galicia, xa que cumpriría o lugar de refuxio para os activistas galegos, do mesmo xeito que Francia o facía para os vascos. Esa

45. "A Igrexa Católica e o uso do galego", en *TT*, 1965, p. 6. Non se concreta o número.
46. "A Homilia do Bispo Añoveros e a Eirexa Galega, situación hoxe", en *Galicia Emigrante*, 3, xulio, 1974.
47. Beramendi, J. G. e Núñez Seixas, X. M. *Op. cit.*, p. 215.
48. "A tarefa de arestora" en *TT*, febreiro, 1971, p. 1.

condición non podería ofrecela Portugal en 1971, xa que este país tamén vivía nun réxime dictatorial. As cousas mudarán a partir de 1974, cando trala queda da dictadura en Portugal, a UPG atope acubillo alén Miño e apoio nas organizacións revolucionarias lusas.

Cara a 1972 o debate na UPG verbo do tema da loita armada acentúase, así se reflicte no *Terra e Tempo*: "Así a loita armada é algo que nós temos sempre proclamado como solución final. Non quér decir esto que vaiamos lanzarnos a un terrorismo aventureiro. O traballo político a facer antes do desencadeamento da loita armada é ainda grande, de xeito que non podemos decir cando nin como escomenzará nin a través de que etapas se desenvolverá. O que é ben claro é que chegará un momento en que a acción das masas populares non poderá avanzar cara a sua liberación definitiva e a toma do poder si non emprega a loita armada"[49]. O momento chegou como consecuencia da Revolución dos Caraveis en Portugal, o 25 de abril de 1974, que abriu as posibilidades xa denantes comentadas. É a partir de aquí cando a UPG tomará un maior contato con ETA, a quen tamén lle interesaba o contacto coa UPG, por entrar través dela en contacto coas organizacións da esquerda portuguesa e facerse con material militar portugués"[50].

Entramos agora no que foron os contactos directos entre membros da UPG e activistas de ETA para tentar crear unha Fronte militar da UPG en Galicia. O primeiro contacto da UPG con ETA-pm ten lugar en París, no último trimestre do ano 1974, a entrevista entre os representantes da UPG e os de ETA-pm foi preparada gracias a persoas vencelladas ós ambientes galegos e vascos da capital francesa, en concreto o profesor Xosé Vilas Nogueira e o xornalista Ramón Chao Rego. Por parte de ETA-pm acudiu o activista Pérez Beotegui (Wilson)[51]. Os seguintes contactos xa se estableceron no Estado español; é de destacar o establecido en Madrid, xa no ano 1975; por parte da UPG acudiron Moncho Reboiras e Pedro Luaces, e por parte de ETA-pm, Eduardo Moreno Bergareche (Pertur)[52]. Esta serie de contactos amosan a decisión da UPG de pasar decididamente á loita armada e a intención de ETA de ampliar a súa área de actuación a todo o Estado español como consecuencia da intensificación da acción represiva do Estado franquista no País Vasco[53]. Gracias ó apoio loxístico de ETA-pm puideron levar a cabo accións de relativa importancia, nas que destaca o roubo en xullo de 1975 de milleiros de impresos virxes para a elaboración do DNI na comisaría de Lugo; acción que, dito sexa de paso, beneficiou

49. "Editorial", en *TT*, maio, 1972, p. 1.
50. Beramendi, J. G. e Núñez Seixas, X. M. *Op. cit.*, p. 221.
51. Navaza, Xavier. *Disparos*. Xerais, Vigo, 1991, p. 130.
52. Toro, Suso de. *Camilo Nogueira e outras voces*. Xerais, Vigo, 1991, p. 171. Entrevista do autor a Pedro Luaces onde dá conta da entrevista con Pertur en Madrid.
53. Sullivan, John. *Op. cit.*, p. 193.

máis á propia ETA que á Fronte militar da UPG, xa que a maior parte deste material foi parar a mans da organización vasca.

Se o detonante do comezo da loita armada por parte da UPG tivo máis que ver coa nova situación en Portugal logo do 25 de abril do 1974 e non coa organización vasca, a queda da Fronte militar si tivo que ver coa relación con ETA. Entre os activistas que ETA enviou a Galicia para colaborar coa UPG estaba o famoso "Gorka", que resultaría ser un policía español infiltrado, e un dos homes que causou máis dano a ETA, así como en agosto do 1975 a queda da Fronte militar da UPG, desartellada pola policía. Na acción morreu Moncho Reboiras, principal inspirador da Fronte militar da UPG, foron detidos varios activistas máis e gran parte dos membros da UPG tiveron que se refuxiar en Portugal[54].

En resumo, aínda que o desenvolvemento da loita armada en Galicia por parte da UPG está condicionado pola propia estratexia do Partido de ir desenvolvendo etapas ata chegar á vía armada, e por outra parte o grande atractivo que supuña ETA, podemos dicir que o verdadeiro desencadeante da loita armada é a chegada da democracia a Portugal en 1974, xa que permitiu ter a ese país como base de apoio, onde se contaba coa axuda das organizacións da esquerda portuguesa. Sería a partir de aquí cando se desenvolverían os principais contactos con ETA, que tiña interese en espallar a acción armada ó resto do Estado español, debido á presión que sufría en Euscadi. Por iso, concluímos, máis que unha axuda solidaria ós nacionalistas galegos, ETA pasou a colaborar coa UPG pensando no seu interese propio e dos beneficios que podía tirar de tal cooperación. Desde a perspectiva da UPG tal colaboración foi máis negativa que positiva, xa que rematou cun militante morto, varios detidos e moitos refuxiados en Portugal.

3. AS RELACIÓNS CON CATALUÑA

Para a UPG o principal referente de analoxía no Estado español é Euscadi e ETA, mais isto non quere dicir que non olle cara a outros movementos nacionalistas peninsulares, o que acontece é que o fai en menor proporción que cara a Euscadi. Tal é o caso de Cataluña, que aparece frecuentemente en referencias xenéricas, xunto con Euscadi e Galicia, como principais movementos nacionalistas do Estado español; mais que son poucas as referencias puntuais e de reflexión exclusiva verbo de Cataluña que podemos achar na prensa nacional-popular. Para comprender isto temos que lembrar cál era a ideoloxía na que se movía a UPG, é dicir, a esquerda nacionalista, marxista e revoluciona-

54. Navaza, Xavier. *Op. cit.*, pp. 134 e ss.

ria; é evidente que esta liña política non achaba en Cataluña o desenvolvemento que en Euscadi (con ETA). A diferencia de Euscadi, e mesmo de Galicia, o nacionalismo nacional-popular era minoritario en Cataluña, de aí a escaseza de referencias da UPG e da AN-PG.

A organización que máis se asentaba na liña política da UPG en Cataluña era o "Partit Socialista d'Alliberament Nacional dels Països Catalans (PSAN)", creado en 1969 como unha escisión da "Front Nacional de Cataluña (FNC)"; o PSAN tamén se inspiraba nos movementos de liberación nacional dos países do Terceiro Mundo, ó igual que a UPG. Pretendía tamén facer un vencello entre nacionalismo e marxismo e construír un Estado nos Países Cataláns vencellándoo a unha revolución socialista[55]. Esta ideoloxía é a que explica que fora o PSAN o referente análogo que a UPG viu en Cataluña, mais hai que pensar que este partido catalán nunca acadou a forza e a extensión que lograron os partidos da esquerda abertzale en Euscadi; e, de aí que non fose tan atractivo á UPG como podía ser ETA ou os partidos que se movían ó seu redor; aínda así a UPG recoñecía ó PSAN coma o seu espello en Cataluña. Ademais o PSAN sufriu algunhas escisións, como a de 1974, que deu orixe ó PSAN (provisional), esta sería a forza coa que a UPG mantería un máis estreito contacto.

Non se pode entender a oposición ó franquismo en Cataluña sen unha organización como a "Assemblea de Catalunya", constituída por partidos políticos, variadas asociacións e sobre todo persoas sen unha filiación política determinada[56]. Constituída en 1971 ocuparía a primeira liña de oposición ó franquismo en Cataluña ata a morte do dictador. Desde Galicia a UPG nunca viu nesta organización un modelo político parello á AN-PG (como si vía esa identificación con Euscadi). Isto ocorría porque a "Assemblea de Catalunya" mantiña entre os seus presupostos a reconquista da autonomía para Cataluña, e o proxecto político da UPG non pasaba polos procesos estatutarios. Por outra parte, na "Assemblea" os presupostos iniciais ían cara á creba democrática; porén, estas intencións irán derivando paulatinamente cara a posicións reformistas e a favor da negociación con Adolfo Suárez; mentres que a UPG se mantivo sempre nos seus presupostos rupturistas. Ademais, o PSAN, que pertencía á "Assemblea", nunca logrou facerse co control da mesma, como o tivo a UPG sobre a AN-PG; polo que desde Galicia a "Assemblea de Catalunya" era vista coma un instrumento do nacionalismo burgués; e, xa que logo, totalmente arredada dos presupostos un lugar principal no referente de analoxía da UPG, como o que si ocupará Euscadi, cun nacionalismo máis axeitado ó ideario do partido galego.

55. Balcells, Albert. *El nacionalismo catalán.* Historia 16. Madrid, 1991, p. 178.
56. *Ibidem,* pp. 179 e ss.
57. "Países Cataláns", en *TT* 64, febreiro, 1979 , p. 7.

Os marcos de relación empregados para describir as relacións con Euscadi son os mesmos que relatan as relacións da UPG con Cataluña; porén, cómpre destacar dúas cuestións: eses marcos de relación non son sempre exclusivos, é dicir, cando a UPG está declarando a súa solidariedade con Euscadi, pode facela estensible cara a Cataluña e mesmo ó resto do Estado español, que sofre a represión franquista; polo que estariamos diante duns marcos de relación comúns. Por outra parte, como xa se viu, a UPG ve en Euscadi o seu modelo de analoxía preferido, polo que as referencias concretas ó País Vasco (os marcos de relación exclusivos) son moito maiores dos que poidan existir con Cataluña, polas propias condicións do seu nacionalismo.

Ademais de Euscadi, Cataluña tamén foi un dos lugares do Estado onde a represión franquista se deixou notar máis, de aí que houbese declaracións de solidariedade co pobo catalán, denunciando os crimes cometidos pola policía franquista[58], aínda que as referencias concretas son moito menores que en Euscadi. Cataluña tamén recibiu unha importante cantidade de emigrantes galegos, e estes tamén xogaron un importante papel como elementos de unión entre o nacionalismo galego e catalán. O seu labor desenvolvíase na liña de constituír as organizacións nacionalistas galegas en Cataluña e convocar actos para pedir a legalización da UPG e da AN-PG. A estes actos acudirán representantes da esquerda catalanista, polo que este era un marco de relación entre os dous nacionalismos[59]. Aínda que escasos tamén se desenvolveron actos conxuntos e declaracións unitarias entre a UPG e o PSAN (p); o mellor exemplo é o comunicado conxunto ante o Primeiro de Maio do 1974: "Chamamos ás crases populares de Galicia e dos Países Cataláns a manifestar neste Primeiro de Maio unha vontade de loita dirixida pola crase obreira contra a dictadura e pola destrucción do sistema capitalista e Estado español até a liberación como crase e como nacións oprimidas"[60]. Aínda que neste comunicado tamén se están facendo referencias comúns, con alusións a Euscadi e a Canarias.

En conclusión, podemos afirmar que Cataluña ten unha menor importancia que Euscadi como referente de analoxía da UPG. Isto débese a que o movemento nacional-popular era minoritario en Cataluña, onde predominaba un nacionalismo de centro e burgués, afastado dos PSAN (p), partido que tamén recolle a idea, ó igual que a UPG, de vencellar nacionalismo e porén, este partido era claramente minoritario en

58. "Un novo crime cometido pola policía feixista", en *TT*, xuño-xullo, 1973, p. 18.

59. "Mitin da AN-PG e da UPG", en *ANT* 7, 10-16 de marzo, 1978, p. 13. Mitin celebrado na Peña Cultural Barcelonesa a prol da legalización da UPG e da AN-PG. Contou coa presencia de Manuel María, que reclamou o autogoberno para Galicia, necesario para combater a emigración.

60. "Comunicado conxunto perante o Primeiro de Maio", en *Galicia Emigrante* 2, maio, 1974.

Cataluña. Así e todo, o PSAN (p) estará presente nos principais intentos dos nacionalismos de artellar unha estratexia conxunta, como se verá nas Declaracións Conxuntas con ETA e a UPG (1975-1976).

4. AS REFERENCIAS A CANARIAS

Ademais de Euscadi e Cataluña, o arquipélago canario vai ser un terceiro punto de atracción para a UPG. O nacionalismo canario na época contemporánea ten dous grandes momentos de desenvolvemento, ben diferenciados entre si. Un deles podemos situalo desde finais do século XIX deica a terceira década do século XX, vencellado sobre todo á poboación emigrada en América, de aí que sexa sobre todo un movemento ideoloxicamente unido ó que foron os procesos independentistas das colonias americanas. Unha segunda etapa comeza a partir dos anos sesenta, estará máis conectado co que foron os movementos terceiromundistas e cos movementos de liberación nacional da Europa Occidental[61]. Esta segunda etapa é a que máis nos interesa para observar as referencias que cara ó nacionalismo canario se fan desde a UPG e a AN-PG; non só pola coincidencia no tempo, senón pola coincidencia ideolóxica que se vai producir. Desde o punto de vista cronolóxico na prensa da UPG e da AN-PG Canarias aparece escasamente ata o ano 1974, mentres que a partir desta data xa aparece comunmente, xunto coas referencias a Cataluña, Euscadi e Galicia, como os principais movementos de liberación nacional no Estado español.

Comparadas con Euscadi as referencias a Canarias desde a UPG son mínimas, mais cómpre dicir que desde o punto de vista ideolóxico o movemento nacionalista canario ten unha serie de características que o farán atractivo para a UPG, o que fará que atope unha coincidencia de procesos e de loitas entre Galicia e Canarias. O nacionalismo canario entendía que Canarias era unha colonia, que vivía unha situación de dominio capitalista por parte da oligarquía española, que explota a Canarias economicamente; ademais as Canarias son vistas como un país sen unha gran burguesía nacional, que non asume a liberación nacional (ou máis tarde será autonomista), xa que logo, debe ser o proletariado o que dirixa a loita nacionalista, consecuencia disto era o vencellación claro que se facía entre o nacionalismo e o marxismo, unindo a necesidade dunha liberación nacional a unha revolución socialista[62]. Estes eran principios que tamén asumía a UPG, de aí o seu interese por este nacionalismo e as coincidencias que atopaban entre Canarias e

61. Garí Hayek, Domingo. *Historia del nacionalismo canario*. Editórial Benchomo, Tenerife, 1992

62. *Ibidem*, pp. 143 e ss.

Galicia. Tamén hai que pensar que o nacionalismo nacional-popular canario sempre tivo a tendencia de situar o arquipélago no continente africano, que era onde se levaban adiante as grandes loitas terceiromundistas; este vencello co terceiromundismo tamén é unha importante coincidencia coa UPG, que amosará a relación de ambos movementos nacionalistas[63]. Finalmente, para a UPG tampouco é desprezable o carácter periférico e insular do arquipélago canario como factor diferencial e propiaciador da loita nacional-popular.

Desde o punto de vista das organizacións políticas dúas serán as grandes tendencias que destaquen: en primeiro lugar temos o "Movimiento por la Autodeterminación y la Independencia del Archipiélago Canario (MPAIAC)", fundado en 1964 e moi marcado pola personalidade do seu líder, Antonio Cubillo. Moi inspirado nos movementos de liberación nacional de África, o MPAIAC defendía a pervivencia dos caracteres étnicos da poboación guanche en Canarias. Porén, en canto ás referencias que se teñen desde Galicia vai ser máis importante a fundación en 1977 da plataforma electoral "Pueblo Canario Unido (PCU)", que se converterá na principal referencia da UPG no arquipélago da vía autonomista como da independencia inmediata, tiña por obxectivo abrir un proceso constituínte, que recoñecese o dereito de autodeterminación e establecese un goberno provisorio[64]. Como se pode ver a estratexia frontista e este programa político son moi semellantes ós que propugna a UPG e a AN-PG, polo que se sinala a coincidencia con PCU[65]. Esta forza política remataría fracasando pola súa escasa incidencia electoral e polas dispustas internas. Para as eleccións de 1979 xa se montou outra coalición electoral, "Unión del Pueblo Canario (UPC)", malia que, posuía un programa menos radical, acadou un maior éxito electoral; porén, a pesar da coincidencia de nomes, a UPG seguiu tendo sobre todo como referencia a PCU, pola súa banda UPC tamén se disolvería cara a 1983, por fortes discrepancias entre os seus membros.

Xa para rematar, podemos resumir en tres planos as referencias da UPG cara a Canarias: en primeiro lugar, a coincidencia da situación colonial de Canarias e de Galicia, como nacións sometidas ó asoballamento da oligarquía española. En segundo lugar, como consecuencia do anterior, deenvolvemento dun nacionalismo maioritariamente de esquerdas, dirixido pola clase obreira e influenciado polo terceiromundis-

63. "Canarias pobo irmán", en *Ceibe*, abril, 1978, p. 18.

64. Garí Hayek, Domingo. *Op. cit.*, pp. 113 e ss. , 356 e ss.

65. Entrevista a Carlos Suárez, candidato de PCU nas eleccións de xuño de 1977, *ANT* 2, 3-9 febreiro, 1978, p. 7. Desta entrevista sacamos que a liña que segue PCU é semellante á do Movemento Nacional-Popular Galego, é dicir, vencellan a loita contra a oligarquía e o imperialismo coa loita de liberación nacional. Poden apreciarse similitudes entre a AN-PG e PCU, ambas son organizacións de masas e forman Frontes nacional-populares.

mo. En terceiro lugar, desde o punto de vista das organizacións políticas, é de destacar a escasa incidencia que na prensa da UPG e da AN-PG ten o MPAIAC, só aparece algunha declaración solidaria, e, sobre todo, faise fincapé nas resolucións da Organización para a Unidade Africana (OUA) en 1978 verbo do dereito de Canarias á independencia como territorio colonizado[66], porén fóra diso o que destacan son as referencias a "Pueblo Canario Unido", cunhas grandes coincidencias programáticas coa AN-PG. Como acontecía con Euscadi, ó se tratar de nacionalismos maioritariamente de esquerdas tamén imos atopar un vencello entre os sindicatos nacionalistas de Galicia e de Canarias, que acudirán xunto ás mobilizacións do Primeiro de Maio[67].

5. AS DECLARACIÓNS CONXUNTAS: ETA, PSAN (P) E UPG

Os presupostos ideolóxicos da UPG de unir marxismo e nacionalismo van ter que dar unha resposta convincente ó internacionalismo proletario, un dos conceptos fundamentais do ideario marxista. Pois ben, a UPG, e outras organizacións cunha praxe política semellante, non só darán resposta a esta aparente contradicción entre nacionalismo e internacionalismo proletario, senón que de aí sacarán unha teoría que beneficie a súa estratexia política e a súa loita. Podemos comprobalo desde as páxinas do *Terra e Tempo*: "O internacionalismo proletario que nós defendemos, é a loita contra un Estado común que nos aferrolla, fan necesario que a loita das diferentes nacionalidades seña feita na unidade máis estreita. Pero tamén este mesmo internacionalismo proletario esixe o respecto a organizarse cada nación do xeito que queiran as súas masas traballadoras"[68]. É dicir, se na estratexia nacional-popular había unha dialéctica entre a oligarquía do Estado opresor e o proletariado das nacións asoballadas, era necesario coordenar os esforzos dos distintos proletariados nacionais, que hexemonizan en cada nación a loita, para así poder enfrontarse á oligarquía e ó Estado, que é o seu instrumento coercitivo. Así se entendía o internacionalismo proletario, como a necesidade de coordinación das loitas nacionais fronte ó Estado imperialista; por suposto, respectando cada autonomía de loita. Está claro que esta necesidade

66. "Mensaxe do SOG ao MPAIAC", en *Galicia Emigrante* 12, febreiro, 1976, ano III. Mensaxe de solidariedade do sindicato nacionalista galego coa loita nacional canaria. Tamén "Canarias pobo irmán", en *Ceibe* 16, abril, 1978, p. 12. Onde se fai eco das resolucións da OUA e a polémica que causaron no Estado español.

67. "Significado galego do Primeiro de Maio", en *ANT* 15, 5-11 de maio, 1978, p. 3. Dá conta da manifestación celebrada en Compostela con motivo do Primeiro de Maio, a ela acudiron membros do "Sindicato Obrero Canario (SOC)". Demostración de que se mantiñan contactos entre ambos nacionalismos.

68. "Puntualización sobor do partido único para toda España", en *TT*, xullo, 1972, p. 7.

de sumar esforzos vai acentuar os contactos e as relacións entre as distintas organizacións peninsulares que compartían estas ideas.

Así, na aplicación da estratexia devandita, é como podemos entender a serie de Declaracións Conxuntas que a UPG, xunto con ETA e o PSAN (p), fixeron públicas como medio para dar a coñecer unha posición conxunta ante a crise do réxime español pola morte do dictador. Son un total de tres Declaracións: Primeiro de Maio de 1975; decembro de 1975 e novembro de 1976; que, sen dúbida, supoñen o principal esforzo de organización entre as forzas nacionalistas peninsulares, na busca de artellar unha estratexia conxunta para impedir o continuísmo trala morte de Franco; son, xa que logo, uns pronunciamentos claros a prol da ruptura democrática.

1. A Primeira Declaración. Primeiro de Maio de 1975. Xorde da necesidade de responder ós cambios que está producindo a crise do franquismo. A aparente democratización vese como un instrumento da oligarquía para se adaptar a estes cambios. Xa hai unha crítica cara a aquela oposición reformista, sobre todo a "Junta Democrática" (fundada en marzo de 1975). As organizacións asinantes queren aproveitar a crise do réxime para lle dar pulo ós seus movementos; facendo fincapé na particularieda-de de cada loita nacional, propóñense levar adiante unha alternativa común fronte á dictadura, alternativa que se concibe no marco da liberación nacional e da construcción do socialismo, aspectos que nunca se poden perder de vista. A potenciación das Asembleas Nacional-Populares será a mellor estratexia para levar adiante esa alternativa, sería a base dos procesos constituíntes e dos gobernos provisorios. Entre as principais reivindicacións está o recoñecemento das liberdades políticas e sindicais; a petición de responsabilidades pola represión e a disolución dos corpos represivos; a amnistía para todos os presos e a adopción de medidas económicas que favorezan ás clases populares. Hai un desexo de ofrecer un programa nidiamente rupturista nas organizacións revolucionarias, concretamente nas vascas, galegas e catalanas[69].

2. A Segunda Declaración Conxunta. Decembro de 1975. Prodúcese cando a morte de Franco é xa un feito. A coordenación de forzas xa non é contra da dictadura, senón para impedir o continuísmo político herdado do réxime anterior, que os asinantes ven na forma dunha democracia burguesa, que só pode manter os intereses da oligarquía e do gran capital. Fronte a isto propugnan unha democracia dirixida polas clases populares, que levaría á instalación dun poder nacional-popular; destruíndo o Estado Imperialista Español e abrindo camiño á liberación nacional e ó socialismo. Reafírmanse na estratexia frontista e nas súas

69. "1º de Maio: Viva o Internacionalismo Proletario, declaración conxunta", en *Galicia Emigrante* 8, maio, 1975,. Ano II.

reivindicacións: liberdades políticas, amnistía total, petición de responsabilidades e disolución dos corpos represivos, recoñecemento da Soberanía Nacional de Galicia, Euscadi e dos Países Cataláns e recoñecemento dos órganos de poder e control obreiro e popular xurdido de cada loita respectiva. En suma, posición clara de ruptura democrática dirixida polas clases populares[70].

3. O I Comicio-Debate. Portugal. Xaneiro de 1976. Entre a Segunda e a Terceira Declaración tiveron lugar en Portugal unhas xornadas verbo das loitas de liberación nacional do Estado español coa participación de ETA, PSAN (p) e UPG. Portugal converterase despois da Revolución dos Caraveis nun centro de actuación das organizacións nacionalistas clandestinas do Estado español, permitíndolles ter un lugar onde realizar uns contactos directos en base á súa coordinación e proxección cara ás súas nacións. Cómpre tamén destacar a participación nestas xornadas da esquerda revolucionaria lusa, coa que se manteñen importantes relacións. Este Comicio-Debate está no marco das súas concepcións do internacionalismo proletario e na unidade dos diferentes movementos nacionalistas peninsulares fronte ó continuísmo que pretende establecer a oligarquía logo da morte de Franco, exemplificado nunha democracia burguesa; así se facía constar na Declaración Final Conxunta feita pública ó rematar este Comicio-Debate, nesta Declaración mantéñense os presupostos rupturistas protagonizados polas clases populares[71].

4. A Terceira Declaración Conxunta. Novembro de 1976. Continúa cos principios da Segunda Declaración; afirman que trala morte de Franco a oligarquía tenta por todos os medios manterse no poder. Perante a crise do Estado franquita lánzase unha manobra reformista, representada nunha democracia burguesa, que suporía seguir explotando as clases populares, de aí que se critique o Referendo da Lei para a Reforma Política, xa que está á marxe da ruptura democrática que ETA, PSAN (p) e UPG propoñen. Novamente critícase a complicidade da oposición reformista (nomeadamente "Coordinación Democrática"), que en troco da súa legalización están dispostos a aceptar a monarquía, abandonar as reivindicacións populares e levar adiante unha política de desmobilización. Fronte a elas as loitas pola liberación nacional de Euscadi, Galicia e os Países Cataláns representan a loita contra o Estado fascista, e únicos representantes dos intereses populares. A estratexia frontista, como converxencia de intereses obreiros, labregos e mariñeiros, é a máis axeitada para levar adiante a loita nacional-popular. As reivindicacións seguen a ser as mesmas: liber-

70. "Editorial. II Declaración Conxunta", en *TT* 32, decembro, 1975. / "ETA, UPG e PSAN (p): II Declaración Conxunta. Mesma opresión = unidade na loita", en *Galicia Emigrante* 11, decembro, 1975, ano II.

71. "Porto, 76, 4 de xaneiro, mitin de solidariedade coas loitas de ETA, PSAN (p) e UPG", en *Galicia Emigrante* 12, febreiro, 1976, ano III.

dades políticas, amnistía total, responsabilidades e disolución do aparello represivo, que se mantén intacto, así como o recoñecemento das respectivas soberanías nacionais[72].

As Declaracións Conxuntas responden á estratexia da esquerda nacionalista vasca, catalana e galega de levar adiante a súa idea de internacionalismo proletario: unión dos proletariados nacionais fronte á oligarquía española, que ten ó seu servicio ó Estado. O tipo de coordinación buscada vai estar de acordo co intre no que se produzan as Declaracións, é dicir, proxecto decidido da ruptura democrática fronte a aquela oposición reformista que se decide a dialogar co Goberno. Porén, o paulatino fracaso da política rupturista e a adopción definitiva da vía reformista levará ó propio fracaso da acción conxunta entre ETA, PSAN (p) e a UPG, xa que a loita por esta creba democrática era o principal obxectivo da coordinación de accións. O fracaso da acción conxunta non quere dicir, por suposto, que cada organización, ó seu xeito, mantivese a idea dunha verdadeira creba democrática.

5. CONCLUSIÓN

A xeito de conclusión podemos preguntarnos se houbo un incremento de relacións do nacionalismo galego co exterior respecto da época de preguerra, e se tales contactos supuxeron avances estructurais para o pulo dos movementos nacionalistas do Estado español. De xeito xeral, pódese dicir que si houbo un incremento das relacións exteriores do nacionalismo galego, fudamentalmente debido a dous factores:

A. A vencellación de nacionalismo e marxismo permitiu concibir o internacionalismo proletario como a coordinación de todos os movementos nacionais nunha mesma loita antiimperialista. Razón pola cal se privilexian os contactos entre as organizacións nacionalistas. A unión de nacionalismo e marxismo marcará as relacións externas da UPG a nivel do Estado; demostrando que as propia características ideolóxicas do nacionalismo galego nado nos anos sesenta favorecían o mantemento dos contactos exteriores.

B. A necesidade dunha acción conxunta contra a presión da dictadura e a política da Transición tamén facilitaron os contactos entre as organizacións nacionalistas do Estado español. O exemplo máis destacable neste senso foron as Declaracións Conxuntas ETA, PSAN (p) e UPG, que supoñen unha aposta decidida a prol da creba democrática, os recoñecementos dos dereitos de autodeterminación e a construcción do socialismo en cada unha das nacións peninsulares.

72. "III Declaración Conxunta ETA, PSAN (p) e UPG", en *TT* 41, xaneiro, 1977, pp. 5-6.

Ora ben, se podemos falar dun incremento de contactos, tamén podemos afirmar que estes non acadaron os seus obxectivos e non houbo transformacións estructurais, nin avances considerables nas loitas nacionais. Podemos sinalar unha serie de causas que demostran esta afirmación.

A. Contactos de carácter puntual. Unión das forzas nacionalistas perante un determinado feito, mais cando desaparece a conxuntura, a colaboración remata. O mellor exemplo que podemos pór é o das Declaracións Conxuntas, que xorden para loitar contra o continuísmo da dictadura; mais perante o triunfo da reforma pactada perderán a súa razón de ser e rematarán diluíndose; aínda que cada organización continuase a manter individualmente as posicións crebistas. Outros exemplos poden ser as denuncias conxuntas da represión ou as peticións de amnistía, que tamén son un fenómeno de unión conxuntural entre os nacionalismos do Estado español.

B. As relacións entre os movementos nacionalista terán un carácter pechado, isto é, só afectarán ás propias organizacións nacionais que participan nos contactos; non teñen consecuencias fóra do marco estrictamente nacionalista; non acadaron unha gran repercusión social capaz de producir transformacións de importancia.

C. Ó igual que ocorreu cos contactos de épocas anteriores, os intereses de cada movemento nacionalista determinaban a súa posición dentro da alianza. Os intereses de cada organización eran máis importantes que os obxectivos marcados como comúns. Tamén aquí podemos amosar algún exemplo: ETA buscou as relacións coa UPG, logo da Revolución dos Caraveis, xa que coñecía as importantes relacións da organización galega coa esquerda revolucionaria portuguesa, gracias ó intermedio da UPG a organización vasca puido acadar importante armamento portugués. Seguiron existindo grandes declaracións de intencións, mais que non tiveron un resultado práctico. Primacía dos intereses de cada organización, antes que os intereses xerais, neste senso continuou a dinámica das relacións existentes antes da Guerra Civil.

Así podemos dicir, rematando, que se ben houbo un incremento cuantitativo das relacións do nacionalismo galego co exterior a partir dos anos sesenta, isto non supuxo un paralelo aumento cualitativo, de avance considerable das posicións nacionalistas.

P. V. M.